

Professionell rengöring och lokalvård

Produkter och system
för professionell hygien,
rengöring och underhåll

Förord

Från BPHR vill vi dela med oss av fakta och erfarenheter om produkter och system för professionell hygien, rengöring och underhåll vid städning och lokalvård. På så sätt vill vi hjälpa dig som arbetar som städare, arbetsledare, inköpare och upphandlare eller i andra funktioner att hitta bra lösningar för ett säkert, miljöanpassat och kostnadseffektivt rengörings- och lokalvårdsarbete. Vi kallar det ”rent med rent samvete”.

Ett unikt utbildnings- och informationsmaterial från BPHR med ambitionen att ge fördjupade kunskaper och komplettera annan litteratur på området, som utgivits av bl a andra branschorganisationer.

Författare Göran Schultz, MGS Konsult, i samarbete med Ulrika Flodberg, VD BPHR.

Innehåll

1	Förord	30	Maskinella redskap
3	Inledning		Dammsugare
5	Rengöringsteknik		Skur- och polermaskiner
	Preventiv (förebyggande) rengöringsteknik		Kombinationsmaskiner
	Aktiv rengöringsteknik		Rondeller för skur- och polermaskiner
8	Ergonomiska aspekter på städningen		Mattvättmaskiner
10	Städrummets utformning		Ångtvättaggregat
12	Val av rengöringsstrategi	38	Golvvård
	Fastställande av behov		Olika typer av golvvårdsmedel och metoder
	Metodval	42	Hygien
	Rengöringsfrekvens	43	Personlig hygien
	Städinstruktionen	44	Ordförklaringar
	Mätsystem för bedömning av städkvalitet	45	Bilagor
	Andra metoder att mäta renhet		
17	Rengöring och miljö		
19	Kvalitetssäkring av verksamheten		
20	Städmetoder		
	Regelmässig (daglig) städning		
	Periodiskt underhåll		
	Golvmoppning		
	Moppning av andra ytor		
	Avtorkning/dammtorkning		
23	Kemisk-tekniska hjälpmedel		
25	Manuella städredskap		
	Moppar		
	Städdukar		
	Borstar		
	Städvagnen		
29	Tvätt av moppar och städdukar		

Inledning

Rengörings- och hygienarbetet är viktigt i hemmamiljöer, industriella verksamheter, inom kontor, skolor, daghem, hälso- och sjukvård och andra institutioner. Rengöringen syftar till att skapa trivsel, minska risken för sjukdomar, bidra till en ökad säkerhet samt sist, men inte minst, minska kostnaderna för byggnadens underhåll. Man brukar nämna följande kvalitetsaspekter som motiv till rengörings- och hygienarbetet:

- **Estetik** – välsköta, rena golv, välputsade fönster och glas- ytor, rena fläckfria ytor och inredningsmaterial är exempel på estetiska kvaliteter som är viktiga för trivseln på en arbetsplats och i andra lokaler där människor vistas. Till det estetiska kan man även lägga mer subjektiva parametrar, som tex att det ska dofta rent och fräscht i lokalerna.
- **Materialskydd** – att avlägsna aggressiva och skadliga föroreningar från golv och andra ytor är väsentligt för att materialen inte ska skadas. Skyddsbehandling och vård av golv och möbelytor är väsentlig för att utsträcka livslängden på de olika ytorna. Att välja fel eller olämpliga rengöringsmedel eller städredskap kan ha en mycket negativ påverkan på inredningsmaterialen.
- **Hygien** – hit hör att eliminera/avlägsna mikroorganismer och/eller partiklar och ämnen som utgör hälsorisker. Mikroorganismer, t ex bakterier och svamp, kan innebära att smitta sprids och orsakar infektioner och andra sjukdomar. Om mögel sprids i luften, kan det orsaka allergier eller infektioner i luftvägarna. Inom sjukvården, läkemedelsindustrin, storköken och livsmedelsindustrin är hygien naturligtvis mycket högt prioriterad. Hygienespekten omfattar dock inte bara sådant som mikroorganismer, utan även andra partiklar och ämnen som kan påverka människor negativt, t ex damm som innehåller kvalster, pollen eller djurhår.

- **Säkerhet** – felaktigt materialval, felaktig skötsel eller förekomst av skräp och smuts eller spill på golvytan kan påverka stegsäkerheten negativt. En effektiv rengöring och rätt utförd golvvård minskar risken för halkolyckor. Ansamling av brännbart material, t ex papper, damm m m, utgör en brandrisk och städningen blir därför en viktig faktor i säkerhetsarbetet.

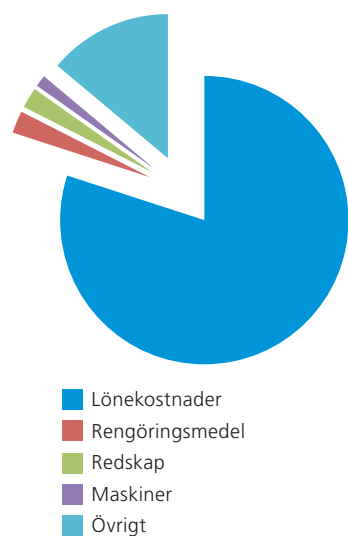
Sammanfattningsvis kan man konstatera att städning/lokalvård handlar om *ekonomi* och *miljö*. En investering i en väl planerad och behovsanpassad städning bidrar till trivsel på arbetsplatsen, vilket i sin tur ger ökad produktivitet och lägre kostnader för sjukfrånvaro, tack vare en sundare och säkrare arbetsmiljö, samt utsträckt livslängd på ytmaterialet i byggnaden.

Städning är ett serviceyrke och det är kundens behov, krav och förväntningar som styr rengöringsarbetet. Det gäller oavsett om det handlar om städning i en bostad eller i yrkesmässig verksamhet. För att kundens förväntningar ska överensstämma med det rengöringsresultat som du som städare levererar, måste du känna till vad som är avtalat.

Oftast tillämpas *regelmässig städning*, vilket innebär att städtjänsten är väl specificerad. Var, när och hur det ska städas framgår då av en detaljerad arbetsspecifikation. Ibland tillämpas istället *behovsstädning*. Då överlämnar beställaren till leverantören av städtjänsten att avgöra var och när det behöver städas - oftast med en arbetsspecifikation som utgångspunkt. Behovsstädning ställer alltså större krav på städaren, som ju måste kunna bedöma städbehovet och ta egna initiativ.

Rengörings- och hygienarbete inom lokalvård är en mycket personalintensiv verksamhet. Man räknar med att närmare 80 % av de totala städkostnaderna hänförs till personalkostnader. Materialkostnaderna står för endast 5,4 %, varav kemikalier står för drygt hälften och redskap för knappt hälften. Maskinkostnaderna står för så lite som 2 % av totalkostnaderna. Genom att använda lämpliga maskinella städmetoder och väl fungerande redskap och rengöringsmedel, kan rengöringskostnaderna i regel sänkas, samtidigt som städarens arbetsmiljö förbättras.

Fördelning av städkostnaderna (lokalvård).

Källa: Städindex från SCB i samarbete med Almega Serviceföretagen.

Rengöringsteknik

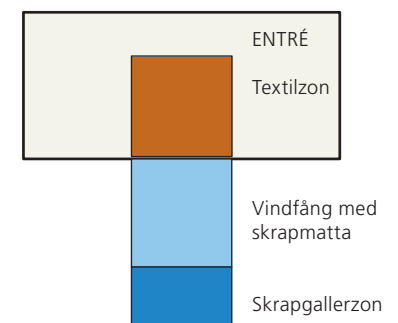
Man brukar säga att föroreningar (smuts) är ämnen, substanser, partiklar eller föremål som befinner sig på en yta där de inte kan tolereras. Rengöringsteknik innebär att man lösgör och transporterar föroreningarna till en plats där de kan tolereras, utan att ytmaterialet tillfogas några signifikanta skador. Detta är dock en ofullständig definition av begreppet rengöringsteknik, som även omfattar tekniken och olika metoder att *förhindra* att ytor förorenas.

Preventiv (förebyggande) rengöringsteknik

börjar egentligen redan på arkitektens ritbord. I samband med ny- eller ombyggnation är det viktigt att på ett mycket tidigt stadium av planeringsprocessen, beakta den framtida rengöringen av byggnaden/lokaler. Detta gäller då planlösningen fastställs, vid val av golv- och väggmaterial, vid konstruktion av innertak, trappor och fönster samt entréernas och vindfångens placering och konstruktion m m. Grundprincipen ska vara att ytor ska vara lätt åtkomliga och lätta att rengöra för att underlätta städarens arbete.

Några exempel på viktiga detaljer att ta hänsyn till:

- planlösningen – är lokaler med hög nedsmutsningsgrad avskiljda från övriga?
- är golvytorna öppna (t ex korridorer och entréer) så att maskinell rengöring kan tillämpas i så stor utsträckning som möjligt?
- är de golvytor som kräver våtrengöring anpassade för detta (materialval)?
- har golvmaterialen anpassats till den förväntade trafikintensiteten samt typ och grad av nedsmutsning?
- är gångytorna utanför entrén permanentade eller hårdgjorda och finns det vindfång med gummimatta som är anpassat till trafikflödet?

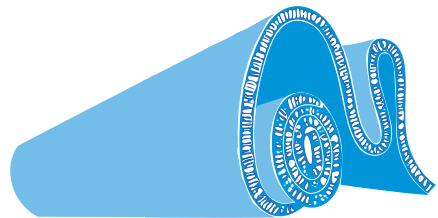

- finns det plats för tillräckligt med textila torkmattor innanför vindfånget?
- är transportvägar och dörrar avpassade för städmaskiner och städ- och transportvagnar?
- har möbler och annan inredning valts med tanke på sin städbarhet?
- finns det, med hänsyn till byggnadens eller lokalernas storlek, tillräckligt många och rätt placerade städutrymmen och är de rätt dimensionerade för städverksamheten (golvvårdsmaskiner, behov av mopptvättmaskiner etc)?

Kompletterande preventiva (förebyggande) åtgärder

Även om en byggnad och dess olika lokaler har en bra planering och de olika konstruktionsdetaljerna och ytmaterialen är valda med omsorg, behöver man i regel komplettera med vissa tekniska lösningar för att de preventiva insatserna ska bli optimala. Några exempel:

- textila smutsupptagande mattor placeras så att de avskiljer renare lokaler från lokaler med högre smutsbelastning.
- papperskorgar placeras på ”strategiska platser” i lokalerna.
- golvytor befrias från ”kabelhärvor”, som samlar damm och som omöjliggör effektiv rengöring av golvet. Kabelkanaler och kabelhyllor underlättar.
- i vissa lokaler kan det vara lämpligt att låta besökare använda skoskydd för att förhindra att utomhussmuts dras in eller att smuts dras omkring mellan olika lokaler.
- för att förhindra att smuts tränger in och biter sig fast, kan en yta behandlas genom ytmodifiering. Porfyllare och polish gör ett golv mer lättstädat och skyddar dessutom ytan mot slitage. På samma sätt ger möbelpolish på vissa möbelytor ett skydd och gör dem mer lättstädade. Klotterskydd av olika typ, baserade på silaner eller vax, kan användas på fasader och många andra porösa ytor för att förhindra att föroreningarna/klottret biter sig fast.

Aktiv rengöringsteknik

Aktiv rengöring innebär att i tillräcklig omfattning avlägsna den smuts som, trots de preventiva åtgärderna, förorenat olika ytor. Den aktiva rengöringstekniken kan bedrivas på många olika sätt, men för att uppfylla kraven på ett adekvat rengöringsresultat, kostnadseffektivitet, en god och säker arbetsmiljö för städaren samt en minimal påverkan på den yttre miljön, krävs mycket goda kunskaper om:

- ytmaterialen
- smutsens sammansättning och egenskaper
- de olika städmetodernas, redskapens och städmaskinernas kapacitet, dvs vilka och hur stora ytor de klarar att rengöra samt de ergonomiska aspekterna
- rengöringsmedlens effektivitet, påverkan på ytmaterialen och miljön samt de arbetshygieniska aspekterna.

FRÅGOR ATT STÄLLA INNAN RENGÖRINGSARBETET PÅBÖRJAS:

- Vad består smutsen av?
- Vad består det underliggande materialet av?
- Vilket krav på renhet ställs?
- Vilken typ av metod avlägsnar smutsen utan att påverka den underliggande ytan?
- Personlig säkerhet (behov av skyddsutrustning)?
- Miljöpåverkan (energi, vattenanvändning, kemikalier och smuts till avlopp)?

Ergonomiska aspekter på städningen

Ordet ergonomi betyder kunskap om arbete och handlar om samspelet mellan människan och den fysiska, psykiska och sociala arbetsmiljön - med andra ord, samspelet människa, arbetsuppgifter och den omgivande miljön.

Det är alltför vanligt att städare får olika typer av besvär, t ex värk i axlar, nacke och skuldror, på grund av att man i sitt arbete använder redskap och/eller rengöringsmetoder som är olämpliga ur ergonomisk synvinkel. Ibland används redskapen eller utförs rengöringsarbetet på ett felaktigt sätt p g a bristande information eller utbildning.

För att undvika arbetsskador och ohälsa relaterade till ergonomiska faktorer är det viktigt att:

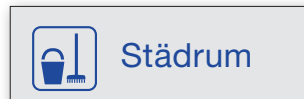
- **städmetoderna** anpassas till ytmaterialens beskaffenhet och den aktuella smutsbelastningen. Torra eller fuktiga, manuella rengöringsmetoder är att föredra framför våta metoder. Då man har större, fria golvytor används med fördel en kombimaskin istället för fuktmopning
- **städredskapen**, både de manuella redskapen och de maskinella hjälpmedlen, är ergonomiskt utformade. Var noga med att de städredskap du investerar i har en deklaration av de ergonomiska egenskaperna och hur dessa har fastställts
- **arbetstekniken** är korrekt och skonsam. Även ergonomiskt väl utformade redskap och maskiner kan orsaka belastningsskador om de används på ett felaktigt sätt. Utbildning och information om hur de tekniska hjälpmedlen ska hantteras och hur de aktuella städmetoderna ska utföras, är nödvändig när ny personal introduceras eller vid förändringar i rengöringsarbetet (nya redskap, nya metoder etc)

- **städarbetet organiseras väl**. Städuppgifterna och städarens storlek måste anpassas till metodens och städarens kapacitet. Ibland får en städare utöka sitt städ område, t ex om en kollega blir sjuk. Detta kan vara acceptabelt vid enstaka tillfällen, men en sådan period får inte bli för lång, eftersom det ökar risken för stress och belastningsskador. Variation i arbetet är i regel viktig för att man ska må bra. Växling mellan olika städuppdrag, eller kanske t o m andra sysslor och serviceuppgifter, bör övervägas.

Städrummets utformning

Beroende på städningens omfattning kan man ha en *städcentral* och ett antal *städrum* i en byggnad.

Städcentralen fungerar som förråd för de olika kemisk-tekniska produkter och materiel som används i byggnaden. Ofta finns det även maskiner för tvättning och torkning av moppar och dukar och ibland även arbetskläder i städcentralen.

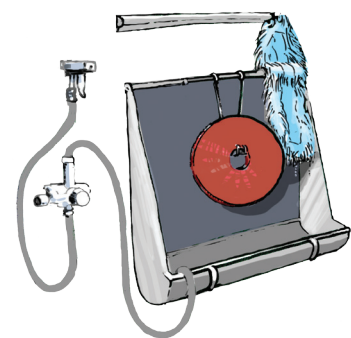
Städrummet har en mycket viktig funktion i en byggnad och det måste därför planeras in tidigt i samband med ett ny- eller ombyggnadsprojekt. För att få en bra logistik och kunna minimera gångtider och underlätta arbetet för städarna, är lokaliseringen av städrummen viktig. Städtrum bör finnas i anslutning till varje städområde eller på varje plan om ett städområde omfattar flera våningsplan. Om städutrustningen ska användas på flera våningsplan krävs att hissen är så stor att en fullt utrustad städvagn eller en kombimaskin går in i den. Städtrum bör helst placeras nära de lokaler som kräver frekvent rengöring med våta metoder, t ex toaletter och huvudentréer samt trapphus.

I städrummet förvaras de rengöringskemikalier, förbrukningsmaterial, redskap och maskiner som används i städarbetet. Utrymmet ska vara tillräckligt stort för att städvagnen ska rymmas och för att den ska kunna "laddas" där med en tillräcklig mängd materiel inför städarbetet. Ibland ska det även finnas plats för t ex en kombimaskin och då krävs extra stort utrymme i städrummet.

Städrummet ska ha en god belysning och vara väl ventilerat. Dessutom ska det finnas vatten och avlopp i form av en utslagsvask eller en sk spolvägg samt golvbrunn. Golvet i städrummet ska vara vattentätt. I anslutning till utslagsvasken bör det finnas en pump (t ex ejektorpump) som gör det möjligt att tömma en hink utan att den behöver lyftas från städvagnen. En handdukstork för torkning av moppar och dukar bör finnas och väl utformade redskapshållare och förvaringshyllor ska finnas monterade på städrummets väggar.

Eluttag ska finnas i städrummet och, om en kombimaskin eller annan uppladdningsbar maskin förvaras i städrummet, ska det finnas en laddningsplats.

Observera att Arbetsmiljöverket har särskilda regler för blybatterier.

Spolvägg

Sådana batterier avger explosiv gas vid laddning och reglerna syftar till att minska arbetsmiljörisker. Krav ställs bl.a. på att laddning och underhåll ska utföras på särskild väl ventilerad laddningsplats, att åtgärder vidtas för att hindra att statisk elektricitet uppkommer och att anordning för ögonspolning och utrustning för brandsläckning finns lätt tillgänglig. Andra typer av batterier omfattas av Arbetsmiljöverkets generella regler om kemiska arbetsmiljörisker och arbetsplatsens utformning.

Dörren till städrummet ska vara utåtgående och tillräckligt bred så att städvagnen och en eventuell kombimaskin bekvämt kan köras ut och in. Förslagsvis bör minst 5 cm passermån finnas på var sida om städvagnen med påhängd utrustning. Tröskeln ska vara körbar.

Om kemisk-tekniska produkter, som kräver personlig skyddsutrustning (ögonskydd, skyddshandskar) används, ska föreskriven utrustning finnas tillgänglig i städrummet.

I städrummet är det också lämpligt att ha en pärm med säkerhetsdatablad för samtliga kemisk-tekniska produkter som används i städarbetet samt skyddsblad, metodbeskrivningar och städinstruktioner. Det är också klokt att hänga en piktogramplansch på väggen så att det blir lätt att se vad de olika piktogrammen på produktförpackningarna betyder. Alla piktogram syns tydligt i Bilaga C. Piktogram kan tankas ner från den europeiska branschorganisationen AISEs webbplats. Piktogramfolder och piktogramplansch kan beställas från BPHR.

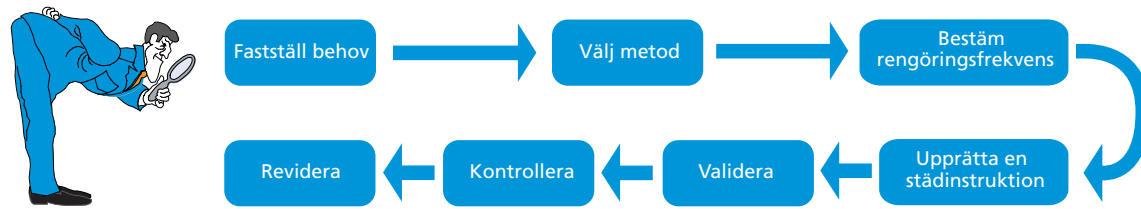
Planschen kan beställas från BPHR. www.bphr.se

Val av rengöringsstrategi

Valet av rengöringsstrategi är helt avgörande för att rengöringsarbetet ska bli framgångsrikt, dvs att man når det önskade rengöringsresultatet – rengöringen ska vara *behovsanpassad*. Städarbetet ska dessutom vara så ergonomiskt utformat som möjligt och kostnaden för rengöringen rimlig.

Nedanstående flödesschema visar hur man går till väga:

Vid kontroll av rengöringen finner man ibland att man inte når det önskade resultatet eller renhetsnivån. Orsaken kan t ex vara säsongsvariationer (sommar/vinter), ökad belastning eller ökat utnyttjande av lokalerna, förändringar i trafikflödet i fastigheten, t ex vid ombyggnad etc. Då måste en alternativ städmetod användas och/eller rengöringsfrekvensen ändras samt en ny städinstruktion upprättas.

Fastställande av behov

De kvalitativa parametrar som motiverar ett rengöringsarbete är *Estetik, Hygien, Säkerhet* och *Materialskydd*.

För varje *kvalitativ* parameter söker man sedan sätta ett *kvantitativt* mått, t ex glansen på en golvyta, maximalt antal fläckar på en viss yta eller ett objekt, antal dammpartiklar eller mikroorganismer (bakterier, svamp) per ytenhet etc.

Prioriteringen mellan de olika motiven (estetik, materialskydd, hygien, säkerhet) varierar beroende på var rengöringen bedrivs. Prioriteringen är viktig att göra för att rengöringsarbetet ska bli *behovsanpassat*.

Om behovet domineras av estetik, t ex i en representationslokal, behöver rengöringsfrekvensen sannolikt vara hög och golvvården prioriterad.

Om behovet domineras av krav på hög hygien, t ex i vissa områden inom sjukvården, behöver rengöringsfrekvensen troligen vara hög även här men kemikalievalet annorlunda. *Varje städobjekt/område* måste alltså analyseras med utgångspunkt från behovet av rengöring.

Metodval

Metodvalet avgörs av smutsens sammansättning (kemiska och fysikaliska), nedsmutsningsgraden, ytmaterialens egenskaper samt rengöringsobjektets utformning, t ex golv, väggar, sanitetsporlin, möbelytor etc.

Många ytmaterial tar skada av vatten och mikroorganismer kan öka sig i fuktiga miljöer. Därför ska man sträva efter att så långt som möjligt använda sig av torra eller fuktiga metoder i den regelmässiga rengöringen. Detta gäller såväl vid golvrengöring som vid rengöring av andra ytor.

Om ytorna är tillräckligt stora och fria från hinder är det att föredra att använda maskinell golvrengöring.

Inom vården krävs ibland speciella rengöringsmetoder och *rutiner* för att uppfylla hygienkraven, t ex användning av ytdesinfektion.

Rengöringsfrekvens

Rengöringsfrekvensen, dvs hur ofta de olika ytorna eller objekten måste städas för att den önskade renhets- och hygienivån ska behållas, bestäms av lokalernas användning och de aktiviteter som där pågår samt den smutsbelastning som ytorna utsätts för. Som exempel kan nämnas vanliga kontorslokaler, vars golvytor moppas eller dammsugs kanske varannan eller var tredje dag, jämfört med offentliga toaletter som måste städas flera gånger dagligen.

Det är också nödvändigt att ha en beredskap och plan för *akutrengring*, dvs rengöring vid plötslig nedsmutsning, när som helst på dygnet, som kan innebära t ex en hygienrisk eller risk för personskada genom fall (halka på golv).

Städinstruktionen

Städinstruktionen beskriver:

- *Vad som ska rengöras*
- *Vilken metod som ska användas*
- *När och hur ofta ytan ska städas eller rengöras (frekvensen)*

Se exempel i bilaga A.

Mätsystem för bedömning av städskvalitet

SS-INSTA 800 är en nordisk standard som används för att i förväg beskriva och i efterhand utvärdera städskvaliteten i en given lokal – oberoende av vilka städsystem, frekvenser eller metoder som används.

Standarden kan användas i alla typer av byggnader och lokaler. Städskvaliteten beskrivs av sex olika kvalitetsnivåer. Kvalitetsnivåerna bestäms av det tillåtna antalet föroreningar. Kvalitetsnivåerna relateras till lokalstorlekar och inte till typen av lokaler. Oavsett om det är en produktionslokal eller en lokal i ett kontorshus, ett sjukhus, en järnvägsvagn eller en färja, är det storleken som bestämmer det tillåtna antalet föroreningar för en viss kvalitetsnivå.

Standarden gäller enbart för daglig städning. Standarden omfattar inte kontroll av städrelaterade serviceuppgifter som t.ex. påfyllning av toalettartiklar, blomskötsel, service och påfyllning av kaffeautomater eller returpappershantering. Sådana uppgifter regleras i städavtalet.

INSTA 800 är delad i två standarder:

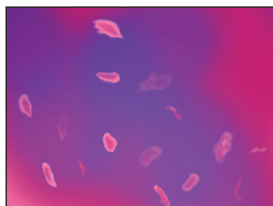
- SS-INSTA 800 – 1:2018 Städskvalitet – Del 1: System för fastställande och bedömning av städskvalitet.
- SS-INSTA 800-2:2018 Städskvalitet – Del 2: Certifiering på företags- och personnivå vid användande av SS-INSTA 800-1 – Krav med avseende på certifikat och överensstämmelse.

Det finns också en standard SS 8760014:2017 Rengöring och städning för minskad smittspridning. Denna standard:

- avser rengöring och städning av lokaler och inventarier inom hälso- och sjukvård för att minska smittspridning
- anger kvalitetskriterier för olika hygienklasser samt specificerar krav på och ger rekommendationer för uppföljning och kontroll av rengöring och städning
- specificerar krav på utbildning och kompetens hos personalen samt på ansvarsförhållanden
- specificerar krav på städutrustning samt ger rekommendationer för dokumenterade instruktioner om hur städningen utförs
- ger rekommendationer om städfrekvens
- omfattar inte städning och rengöring i renrum
- omfattar inte periodiskt underhåll (storstädning)

Obelyst förorenad yta.

Förorenad yta belyst med UV-ljus.

- är tillämpbar vid
 - upphandlingar
 - verksamhetsutveckling
 - uppföljning, oavsett om rengöring och städning sker i egen regi eller är upphandlad
 - tillsyn
 - jämförelser mellan olika leverantörer.

Andra metoder att mäta renhet

Utöver de metoder som beskrivs i INSTA 800 kan renhet, före och efter rengöring, mätas med andra metoder.

- **Visuell kontroll.** Den visuella kontrollen i tex hygienutrymmen, kan underlättas genom att den rengjorda ytan belyses med ultraviolett ljus (UV-ljus). Eftersom organiskt material, kemikalier och många andra ämnen lyser upp (fluorescerar) vid belysning med UV-ljus, är det lättare att avslöja föroreningar som blivit kvar på ytan.
- **Mikrobiologisk kontroll** används för att konstatera om ytan i tillräcklig omfattning har befriats från mikroorganismer (bakterier och svamp). Kontrollen utförs antingen med hjälp av tryckplattor, som trycks mot den rengjorda ytan eller - om ytan är ojämn - med hjälp av provsvabbar som ”tvättar” av mikroorganismer från ytan och sedan för över dem till ett näringssubstrat. Efter det att tryckplattan (näringssubstratet) har inkuberats i ett värmeskåp, vanligtvis en till tre dygn vid 35 - 45°C, räknas antalet kolonier av mikroorganismer (CFU) som växt ut på tryckplattan. Genom denna metod kan man inte bara få en uppfattning om antalet mikroorganismer som fanns på ytan, utan också vilken typ av mikroorganism(er) det rör sig om. Nackdelen med metoden är att man inte får svar på om ytan var mikrobiologiskt ren eller inte, förrän lång tid efter det att rengöringsarbetet slutförts.
- **Proteintest.** För att avslöja om det finns protein kvar på den rengjorda ytan, kan man använda sig av speciella testmetoder som bygger på den sk biuret-reaktionen. Den rengjorda ytan bearbetas med fuktiga svabbar eller remsor, som snabbt avslöjar förekomst av kvarvarande protein genom att de blir lilafärgade.

- **ATP-mätning** kan användas för en snabb kontroll av en ytas renhet, t ex med avseende på livsmedelsrester. ATP (adenosin-5-trifosfat) bildas i levande celler och finns i såväl mikroorganismer (bakterier och svampar) som i födoämnen av vegetabiliskt eller animaliskt ursprung.

En ATP-mätning bygger på att omvandla energin i ATP, som finns i föroreningarna, till ljus med hjälp av ett enzym (luciferin/luciferas). Ljuset upptäcks och mäts med en sk luminometer, genom att den avgivna ljusmängden är proportionell mot mängden ATP i provet. Resultatet från provtagningen, som redovisas som relativa ljusenheter (RLU), får man efter bara någon minut. En ATP-mätning är enkel att utföra: Man svabbar den rengjorda ytan med en speciell svabb och mäter sedan i luminometerutrustningen.

Rengöring och miljö

All rengöring påverkar miljön positivt genom att den bl a skapar trivsel hemma, i skolan, på arbetsplatsen och i offentliga miljöer. Städningen förbättrar folkhälsan genom att upprätthålla en god hygien och förhindra smittspridning. Städning är dessutom en viktig del av en byggnads totala underhåll. Dock påverkar städningen miljön negativt i större eller mindre utsträckning, genom att vissa ändliga resurser förbrukas i samband med energiproduktion, tillverkning av städmateriel och rengöringsmedel samt vid transporter. Målsättningen ska vara att varje rengöringstillfälle ska ha en så liten miljöpåverkan som möjligt. Viktiga parametrar i detta arbete är:

- att minimera användningen av varmvatten
- inköp och användning av kemisk-tekniska produkter, maskiner och redskap med en god miljöprofil. Bedömningen bör göras utifrån ett *livscykelperspektiv*. En produkt kan t ex ha en liten miljöpåverkan i användningsfasen men en hög miljöbelastning under tillverkningen eller kvittblivningsfasen
- att alltid dosera rengöringsmedel enligt föreskrifterna eller bruksanvisningen och genom att använda lämpliga doseringshjälpmedel
- att optimera logistiken avseende leverans av städprodukter och interna materialtransporter, för att minimera förbrukning av drivmedel och skadliga emissioner till luften
- att vårda städutrustningen så att dess livslängd inte förkortas
- att källsortera avfall på ett effektivt sätt
- minskad elförbrukning. Den elförbrukning som kan relateras till själva städarbetet är relativt begränsad, men städaren kan göra stora insatser genom att hålla koll på att fönster inte lämnas öppna, att onödiga belysningar släcks ned samt att termostater dras ner i rum som inte används (t ex ej belagda hotellrum).

Principen för miljöarbetet ska vara att arbeta med ständig förbättring, t ex enligt principerna i miljöledningsstandarden ISO 14001.

Officiella kriterier för miljömärkning av företag som erbjuder vanlig städning och/eller fönsterputsning finns framtagna av Nordiska Svanen. Det finns möjlighet att uppnå Svanenmärkning för städning som vänder sig till privata konsumenter, företag och den offentliga sektorn.

Med vanlig städning avses sådant som krävs för att hålla ett visst utrymme inomhus rent. Tillsyn, uppsamling av avfall, storstädning, golvvård och rengöring av invändigt glas ingår i dessa uppgifter. Städningen kan omfatta, men är inte begränsad till, områden som arbetsplatser, toaletter, restauranger, hotell, skolor eller privata hem. Om företaget både erbjuder vanlig städning och fönsterputsning kan båda tjänsterna Svanenmärkas. Med fönsterputsning menas rengöring av fasadfönster (invändigt och utvändigt). Specialstädning, t.ex. desinficering, fläckborttagning på mattor, rengöring av ventilationskanaler, rengöring av industriella produktionslokaler, fasadtvätt och tvätt av operationssalar, ingår inte i produktgruppen.

Upphandlingsmyndigheten har hållbarhetskriterier som stöd vid offentlig upphandling av städtjänster. Kriterierna omfattar krav på städ-kemikalier och utförandet av tjänsten. Kriterierna är avsedda för städning av olika typer av lokaler/objekt, såsom exempelvis kontor, vårdinrättningar, förskolor, skolor och äldreboenden.

Kvalitetssäkring av verksamheten

Att leverera kvalitet innebär att man levererar en städning som stämmer överens med vad kunden köper. Rent *tekniskt* innebär det att man hela tiden levererar den renhetsnivå som specificerats. Utöver de rent tekniska aspekterna på hur städningen utförs, kan man lägga till de ”mjukare” delarna av städarbetet, t ex kontakten med kunden eller beställaren, hantering av eventuella reklamationer och klagomål, städarnas kompetens och uppträdande i den dagliga kontakten med beställaren eller dennes personal.

Att aktivt arbeta med kvalitet, miljö och arbetsmiljö är nödvändigt för att skapa ett attraktivt företag ur både kund- och medarbetarhänseende. Kvalitetsarbetet tar ofta avstamp och stöd i standarder för ledningssystem som ISO 9001 (kvalitetsledning), ISO 14001 (miljöledning), föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete och ISO 45001 (ledningssystem för arbetsmiljö). Implementering av ledningssystem enligt någon eller några av dessa standarder möjliggör certifiering, vilket kan vara värdefullt genom att det underlättar kommunikationen med upphandlare och kunder. För mindre företag kan det dock vara tungt att bedriva kvalitetsarbetet i den omfattning standarderna kräver. Istället kan man välja att bygga upp sitt kvalitetssystem enligt ISOs principer, anpassat till omfattningen av sin verksamhet.

Städmetoder

En städmetod beskriver *vad* man använder och *hur* man går tillväga för att städa/rengöra en yta.

Regelmässig (daglig) städning

I den regelmässiga ("dagliga") städningen kan det, beroende på ytorna och rengöringsobjekten, ingå att:

- plocka skräp
- sopa
- dammsuga
- avtorka
- avborsta (t ex möbeltextilier)
- avfläcka
- tömma (papperskorgar, sanitetsbehållare etc)
- moppa
- svabba/tvätta
- rengöra med kombimaskin.

Oavsett om det handlar om manuella eller maskinella metoder skiljer man på torr, fuktig och våt rengöring.

De *torra städmetoderna* innebär att smutsen avlägsnas mekaniskt med ett lämpligt redskap, t ex borste, mopp, duk eller dammsugare.

Fuktiga metoder innebär att man använder dukar eller moppar som har en fuktighetsgrad som gör att man utnyttjar vattnets eller en rengöringslösningens smutslösande och smutsbindande förmåga, utan att vätska lämnas kvar på den rengjorda ytan. Vid *våta metoder* blötlägger man golvet med en rengöringslösning, som får verka en stund, innan lösningen torkas upp med svabbgarn eller våtmopp alternativt avlägsnas med en våtsugare.

Periodiskt underhåll

Beroende på golvens trafikbelastning och smutsens sammansättning, krävs att den regelmässiga städningen kompletteras med lämpliga periodiska insatser t ex:

- golvskurning manuellt eller med skurmaskin eller kombimaskin
- polishbehandling, polering eller spraypolering av golv
- tvättning/schamponering alternativt ångtvätt av textila golv och möbeltextilier.

Golv-moppning

Inom kontorsstädning kan upp till ca 70 % av den totala städtiden utgöras av moppning. Moppning, med modern och för ändamålet väl vald utrustning och utförd med korrekt arbetsteknik, är inte speciellt arbetsbelastande. En förutsättning är att moppningen inte är ensidig och pågår i långa arbetspass.

Ur ergonomisk synvinkel har arbetstekniken stor betydelse. Moppning kan utföras med skjut- eller svirvelmetoden. Skjutmetoden är i regel att föredra, eftersom den innebär en lägre belastning på städarens nacke och skuldror än svirvelmetoden, men skjutmetoden kan inte användas på alla ytor. Vid användning av breda moppar (över 60 cm) är arbetstekniken särskilt viktig.

Då det är möjligt, med hänsyn till golvets nedsmutsning (typ och mängd föroreningar), används torrmoppning eller fukt-moppning. Endast då smutsbelastningen är hög används våta moppar, men ytan bör sedan eftertorkas med en torr mopp.

För att moppen ska utnyttjas optimalt, dvs att arbetsbelastningen är så låg som möjligt och rengöringen samtidigt är tillfredsställande, måste moppen väljas med hänsyn till golvytans beskaffenhet. Vid en olämplig kombination av mopp och ytskikt, kan friktionen mellan moppen och golvytan bli mycket hög vilken ökar arbetsbelastningen. Polishbehandling av golv, speciellt linoleum, underlättar i regel moppningen.

Moppning av andra ytor

Moppar - torra eller fuktiga och med lämplig bredd - kan med fördel även användas för rengöring av andra ytor än golv, t ex väggar och tak. Moppar med speciella stativ kan även användas för rengöring av olika inredningsdetaljer. Vid moppning av t ex väggar, är det en fördel om moppstativets ledlås kan göras trögrörligt. Sk *interiörmoppar*, som används torra eller fuktiga, kan användas på många olika ytor, t ex bakom

element och på hyllor, bordsytor, armatur och andra inredningsdetaljer. Interiörmoppen träs över ett avlångt, böjbart stativ med handtag, som i många fall kan förlängas med ett teleskopskaft när det behövs. Det flexibla stativet kan ges en form som är lämplig för rengöringsobjektet.

Avtorkning/dammtorkning

Vid avtorkning av olika ytor används städdukar som kan vara torra, fuktiga eller våta och av engångs- eller flergångstyp. Torkdukar används lämpligen enligt s k 4-sidig vikning, med byte av sida mellan olika objekt. När alla sidorna är använda, läggs den smutsiga duken i tvättsäcken på städvagnen.

Applicering av rengöringsmedel

Fuktiga avtorkningsmetoder utförs oftast med fuktig mikrofiberduk. Vid behov appliceras rengöringsmedel i brukslösning på ytan med sprayflaska. Skummunstycke kan ersätta traditionella spraymunstycken. Fördelen med skum är att mängden aerosoler i luften reduceras radikalt. En annan fördel med skum är att det ligger kvar och verkar på vertikala ytor.

Kemisk-tekniska hjälpmedel

I modern rengöring har användningen av kemikalier drastiskt minskat tack vare att ytmaterialens rengörbarhet har förbättrats, nya redskap, t ex moppar och rengöringsdukar i mikrofibermaterial, har lanserats, och städmetoderna har utvecklats mot torrare metoder. En annan viktig faktor är att man numera oftast arbetar med ”rullande storstädning”, dvs storstädningen av vissa ytor eller objekt delas upp i mindre arbetsuppgifter som fördelas jämnt över året, som en del av den dagliga städningen. Genom att ytorna därmed i regel inte är så hårt smutsade, kan rengöringen göras med ”mildare” rengöringsmedel.

Fortfarande spelar emellertid de kemisk-tekniska hjälpmedlen (”kemikalierna”) en viktig roll för att rengöringen ska bli effektiv och möta de allt högre hygienkraven.

De kemisk-tekniska produkterna för städning av lokaler kan indelas enligt rutan (”produktträdet”) på nästa sida. Produktträdet kan med fördel användas i samband med förfrågningsunderlag för inköp/upphandlingar. I bilaga B finns definitioner avseende de olika rengöringsmedlen och golvvårdsprodukterna.

De generella krav man bör ställa på de kemisk-tekniska produkter som används i städarbetet är, förutom önskade produktprestanda:

- att de uppfyller alla krav på kemikalier som gäller enligt EUs lagar och förordningar
- att de i praktisk användning inte utgör någon risk för mänskliga och miljö
- att de inte orsakar skador på de ytmaterial som de är avsedda att användas på.

Piktogram

Piktogram på förpackningar för rengöringsprodukter för professionellt bruk ger klara besked om hur innehållet ska användas. Så säkerställs att rätt produkttyp och rätt metod används för varje uppgift. Se bilaga C.

Kemisk-tekniska produkter för städning av lokaler

Allrengöringsmedel för manuell användning

- Neutralt
- Alkaliskt
- Surt

för maskinell användning

- Neutralt
- Alkaliskt
- Surt

Grovrengöringsmedel

för manuell användning

- Neutralt
- Alkaliskt
- Surt

för maskinell användning

- Neutralt
- Alkaliskt
- Surt

Skurmedel

- Neutralt
- Alkaliskt
- Surt

Såpa

Desinfektionsmedel för ytor

Golvvårdsprodukter

- Grundpolish
- Polish
- Underhållsvax eller –polish
- Spraypolish eller –vax
- Tvättvax eller –polish
- Polishborttagningsmedel
- Trävax
- Träolja
- Stenimpregnering
- Övriga golvvårdsprodukter

Glasputsmedel

Kalkborttagningsmedel

Sanitetsrengöringsmedel

- Neutralt
- Alkaliskt
- Surt

Toalettrensmedel

- Neutralt
- Alkaliskt
- Surt

Fläckborttagningsmedel

Doft- och toalettblock

Mattrensmedel

Möbelrensmedel

Antistatmedel

Manuella städredskap

I rengöringsarbetet används i regel såväl *manuella* redskap som *maskinella* hjälpmedel.

Till de manuella redskapen hör bl a moppar, städdukar och borstar.

Moppar

Moppdukar är antingen tvättbara eller avsedda för engångsbruk. Moppdukar är mer eller mindre släta eller har korta trådar fästade på en grundstomme (moppens baksida).

Engångsmoppar är tillverkade av tunt, non-woven-material (cellulosa) eller av polyeten. Vissa engångsmoppar är impregnerade med mineralolja eller vaxemulsioner för att få en bättre smutsupptagningsförmåga.

Garnmoppar har korta eller långa textiltrådar som ibland är twistade eller formade till öglor. Textiltrådarna är av bomull eller syntetmaterial och fästade på en grundstomme av syntetiskt material (polyester eller polyamid).

Moppar kan ha olika konstruktion och fibersammansättning beroende på vilket användningsområde de är avsedda för. Man brukar skilja mellan torr moppar, fukt moppar och våt moppar. Idag är de flesta moppdukar utförda i mikrofiber, ofta i kombination med t ex bomull. Garnmoppar kan vara tillverkade av bomull i kombination med polyester (även mikrofiber) och polyamid.

Moppar kan ha olika bredd och materialvikt. Interiörmoppar finns i många specialutföranden, t ex elementmoppar och ventilmoppar avsedda för rengöring av runda till- och frånluftsventiler.

För att bedöma om en mopp är lämplig för en viss rengöringsuppgift och yta, bör den testas med avseende på hanterbarhet, t ex på- och avtagning från stativet, friktionen mellan mopp och golv, förmåga att lösgöra fastsittande smuts och fånga upp damm och lös smuts från ytan samt själva moppens rengörbarhet.

Flergångsmoppar ska tåla att tvättas ett stort antal gånger - 200 till 300 gånger beroende på tvätttemperatur (60 eller 90 grader). Det är viktigt att även moppens eventuella kardborrband klarar tvättningen och att det inte fylls upp av fibersläpp (noppor) från moppen. Moppar kan

vara färgkodade, vilket underlättar val av mopp för olika städområden – t ex rödmärkt för hygienutrymmen.

Tips vid användning av moppningsmetoder

Vid *val av mopp* måste hänsyn tas till vilken typ av golv (ytskikt) den ska användas på. Vid felaktigt val kan moppningen bli mycket tungarbetad genom att friktionen mellan mopp och golvyta blir hög. Bäst är att prova några olika moppar på den aktuella ytan före inköpsbeslutet.

Moppstativet kan ha olika konstruktion, t ex kardborrfäste, ficklåsning eller klämmor. Det är viktigt att välja ett stativ som gör det möjligt att snabbt och enkelt ta på och av moppen. Slitna kardborrfästen ska enkelt kunna bytas ut mot nya. Stativet ska ha ett ledat fäste för skaftet, så att moppen lätt kan vinklas i olika positioner. Stativet ska vara lätt att rengöra efter användning.

Moppskaftet ska enkelt kunna justeras till lämplig längd under arbetet – helst med en enkel knapptryckning. Skaftets övre del ska ha en tillräckligt stor diameter så att det ger ett bekvämt grepp. Den övre delen av skaftet ska ha en väl utformad avslutning, t ex en rörlig kula.

Om mopparna ska användas fuktiga eller våta kan de med fördel *göras städklara*, tex tvättas, eventuellt impregneras och därefter centrifugeras till lämplig fuktighet och packas i plastpåsar eller täta lådor. Som alternativ kan mopparna vätas eller sprayas fuktiga strax före användningen.

Städdukar

Städdukar finns av olika typer: Dammduk, putsduk eller torkduk beroende på användningsområde. De kan vara av engångstyp eller tvättbara. Dukar av mikrofiber lämpar sig för de flesta typer av ytrensning och kan användas torra, vattenfuktade, våta och i kombination med rengöringsmedel beroende på ytmaterial och typ av nedsmutsning.

Städdukar finns i olika färger. Användning av färgkodade dukar förbättrar hygien genom att de förhindrar sammanblandning av dukar avsedda för olika användningsområden och därmed överföring av bakterier från en yta till en annan. Generellt gäller blått för allmän städning och rött för hygien, såsom toaletter och sanitetsutrymmen. I övrigt kan man välja andra färger för specifika ytor.

Borstar

Borstar finns för olika ändamål och rengöringsuppgifter. Borstar kan vara utan skaft, med kort skaft (handborste) eller med långskaft. För maskinell rengöring med skurmaskin används runda borstar med spe-

ciellt fäste. Borstar ska vara lätta att rengöra efter användning och, om de ska användas i hygienkänsliga områden, ska de tåla rengöring vid hög temperatur (autoklivering). Borstar för manuell rengöring bör ha en god ergonomisk utformning (lämplig längd på skaftet, bekvämt handgrepp, låg vikt etc).

Sk **sopset** består av en sopborste med halvlångt skaft, som gör att städaren slipper böja sig ner, och en sopskyffel med samma skaftlängd. Borsten kan hängas upp på skyffeln.

Exempel på olika typer av borstar: Sopborste, dammborste, skurborste, panelborste, möbelborste, toalettborste.

Borstmaterialet kan vara av djurfiber (tagel), växtfiber (piassava, unionblandning m fl) eller syntetfiber (t ex polyamid, polyester eller polypropen) som sitter fäst på en platta (stommaterial) av trä eller plast.

Skurborstar har i viss utsträckning ersatts av nylonduk ("skurnylon") eller skurblock av syntetfiber som kan sättas fast på speciella, nabbade skurblockshållare. Sådana finns med ledat fäste för långt skaft eller med ett handtag. Nylondukar och skurblock finns i olika färger beroende på dess grovlek och abrasivitet (slipförmåga).

Ovan har endast de vanligaste redskapen för städning och lokalvård redovisats. BPHR-företagen har dock många andra redskap och tillbehör som kan förenkla och effektivisera rengöringsarbetet. Nedan finns en förteckning över olika hjälpmedel. Terminologin i förteckningen kan underlätta vid förfrågningar och upphandlingar.

Utrustning och rengöringstillbehör:

Doseringshjälpmedel

- Vagnar
- Städvagnar
- Svabbvagnar

Borstar

- Diskborstar
- Köksborstar
- Hygienborstar/WC-borstar
- Panel- och skurborstar
- Levanger
- Handsopborstar
- Sopborstar, halvlånga
- Golvsopborstar
- Kvastar
- Övriga borstar

Moppstrustning

- Mopp för torrrengöring
- Mopp för fuktrengöring
- Moppstativ

Golvkrakor

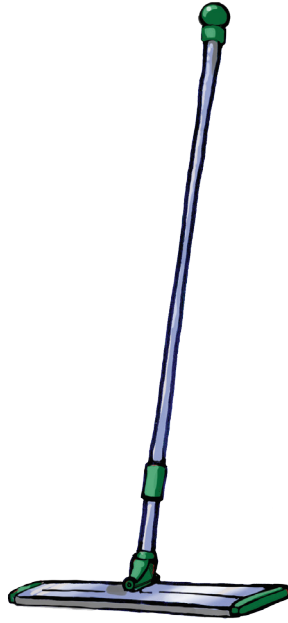
Fönsterputsutrustning/säkerhetskrapa

Städdukar, garn och trasor

- Städdukar
- Dammvippor
- Svabbgarn

Övrigt

- Stålbollar/tvålull

Städvagn

Svabbvagn

Städvagnen

Städvagnen används för förvaring och transport av den städmaterial och det förbrukningsmaterial som används i det aktuella städarbetet. Städvagnen är vanligtvis också försedd med säckar för uppsamling av avfall och förvaring av använda moppar och dukar. Det är viktigt att städvagnen är anpassad för uppgiften, lättmanövrerad och inte för tung. Vagnen ska ha greppvänliga handtag som bör kunna justeras i höjdlid och vara monterade så man kan ta fulla steg då man skjuter vagnen. Det ska också finnas utrymme för hinkar och lådor, avfallssäck och eventuell dammsugare. För redskap med långa skaft ska det finnas ett tillräckligt antal skafthållare. Vagnen och dess olika detaljer ska vara lätta att rengöra. Man bör tänka på att vagnen ska kunna förvaras i städrummet.

Städvagnar finns i många olika storlekar och utföranden, från enklare standardvagnar till byggbara system som kan skräddarsys för den aktuella typen av städning. Lådor för städklara moppar ska vara försedda med lock (gärna i olika färg beroende på användning) och av rätt format – t ex 40 eller 60 cm. Torra moppar kan hängas på vagnen. Dukar förvaras i mindre lådor.

För **svabbutrustning** är det bäst att använda en speciell vagn med en eller två tillräckligt stora hinkar (en för rent och en för smutsigt vatten) och garnpress. Vagnens hjul bör kunna låsas då pressen används.

Tvätt av moppar och städdukar

I rengöringsarbetet används material, t ex moppar, svabbgarn och dukar, som ska tvättas mellan de olika rengöringstillfällena. Tvättningen kan göras lokalt, i anslutning till städområdet (städrummet), centralt inom byggnaden (städcentralen) eller centralt någonstans i den egna verksamheten alternativt av entreprenör (tvätter). Valet beror på städningens omfattning.

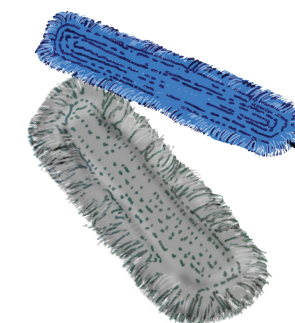
Vid tvätt av moppar, svabbgarn och dukar är det bäst att använda tvättmaskiner speciellt avsedda för den här typen av tvätt. Dessa maskiner har specialprogram för mopptvätt och automatisk dosering av lämpliga kemikalier, så att anpassning kan ske till städbehovet. Mopp-tvättmaskiner bör även kunna hantera stora mängder av föroreningar som inte är lösliga i vatten, t ex damm, grus och hår, utan att orsaka problem i avlopp eller hanteringen av de tvättade mopparna.

De kemisk-tekniska produkter som används i samband med tvätt av moppar måste ha en sammansättning som inte påverkar materialen på ett negativt sätt, t ex nedbrytning av bomull eller polyester eller förändring av mikrofibermaterialens egenskaper.

Moppar och dukar tvättas lämpligtvis vid 60°C alternativt 90°C beroende på nedsmutsningsgrad och användningsområde. Tvättmedlet får inte vara baserat på zeolit. Syntetfiber, inklusive mikrofiber, tar skada av hög värme. Därför får moppar och dukar av sådana material inte torktumlas vid högre temperatur än 55°C. Sköljmedel/antistatmedel får inte användas vid tvätt av moppar, eftersom mikrofibererna då kan förlora sin rengörande effekt och bomull kan förlora sina vattenabsorberande egenskaper genom sin hydrofobering. Klorbaserat blekmedel får heller inte användas vid mopptvätt.

För att spara energi och förenkla för städaren är det oftast lämpligt att de tvättade mopparna levereras **städklara**, dvs med rätt fuktighet (minst 40 % utan att de lämnar ifrån sig vatten på de moppade ytorna).

Städklara moppar måste konserveras genom tillsats av en lämplig bakteriostat i den sista sköljningen. De fuktiga mopparna förpackas efter tvättningen i tättslutande emballage (låda med lock eller försluten plastpåse) och lagras något eller några dygn innan de används. Konserveringen krävs för att förhindra tillväxt av bakterier och mögel, vilka trivs i fuktig miljö. I vissa fall kan mopparna, genom tillsats av ytaktiva medel i den sista sköljningen, ges förbättrade rengöringsegenskaper.

Golvmoppar

Maskinella redskap

Till de maskinella redskapen hör dammsugare, skur- och polermaskiner, kombinationsmaskiner, mattvättmaskiner och ångtvättaggregat

Dammsugare

Dammsugare används för att avlägsna lös, torr smuts från såväl hårda ytor som mjuka, textila material. Dammsugare för professionellt bruk skiljer sig från vanliga hushållsdammsugare, främst genom att dammbehållaren har en större volym och att sugslangen och elsladden är längre. En dammsugares motoreffekt (watt-talet) är inte nödvändigtvis ett mått på dammsugarens effektivitet. Sugeffekten mäts i kPa.

Vid städning av trånga utrymmen, tex teater- och biografsalonger, kan rygg- eller höftburna, lätta dammsugare användas. Dessa har naturligtvis, genom sitt lilla format och sin ringa vikt, sämre kapacitet och sugförmåga än en vanlig professionell dammsugare, men de kan vara ett bra komplement till den vanliga dammsugaren.

Att tänka på vid val av dammsugare:

- Energiförbrukning
- Behov av längd på elsladd
- Sugförmåga
- Volym på dammpåse och enkelhet att byta påse eller tömma maskinen
- Mobilitet och förmåga att lätt passera trösklar
- Enkelhet att rengöra och byta filter. Behov av HEPA-filter
- Vilka tillbehör finns
- Maximal ljudnivå mätt i dB
- Service och tillgång till reservdelar.

Centralsdammsugare

En centralsdammsugare är en fast installerad dammsugare som via ett rörsystem är ansluten till ett antal suguttag, placerade runt om i lokalerna (på vägg eller i golv). Fördelarna med en centralsdammsugare

Dammsugare

är främst att dammsugningen blir mycket tyst och att städaren endast behöver hantera sugslangen med sitt rör och sugmunstycke. Eftersom utblåsningsslöften inte kommer ut i lokalerna som städas utan blåses ut utomhus, efter att ha passerat ett filter, undviker man luftflöden som kan virvla upp dammpartiklar i inomhusluften. Nackdelen är lång och otymplig slang, som är tung att arbeta med jämfört med små proffsdammsugare.

Borstvalsdammsugare

Om större textila golvytor ska rengöras används lämpligen en borstvalsdammsugare, som ger ett betydligt bättre rengöringsresultat än en vanlig dammsugare. Maskinerna har dubbla motorer – en sugmotor och en motor som driver den roterande borstvalsen i munstycket. Borsten bearbetar textilytan mekaniskt (lyfter luggen på en luggmatta) och kan på så sätt avlägsna smuts som annars skulle ha blivit kvar. Borsten ska vara lätt att montera av och rengöra.

Borstvalssugare finns i arbetsbredder upp till ca 70 cm avsedda för dammsugning av stora öppna ytor. Maskinerna kan utrustas med HEPA-filter. Till vissa vanliga dammsugare kan man använda ett speciellt munstycke med en elektriskt driven eller luftdriven borstvals.

Borstvalsdammsugare

Vattensugare

En vattensugare, ibland kallad våtsugare, är avsedd för att suga upp både torr och våt smuts samt vatten. En vattensugare fungerar som en dammsugare men har en motor som inte kyls av sugluften. Våtsugare finns i olika storlekar med tankvolymerna från ca 10 liter till mer än 50 liter vätska. Om sugaren används för torra föroreningar används en insatspåse som minskar volymen med mer än 50 %. De större vattensugarna har ofta en vippanordning för att göra det lättare att tömma tanken. Vissa har en bottenventil för tömning över golvbrunn.

Vattensugare har större motor och högre sugeffekt än vanliga dammsugare och får, genom sin konstruktion, en högre ljudnivå (högre än 75 dB).

Att tänka på vid val av vattensugare:

- Storlek och vikt – enkelhet att transportera och förvara
- Enkelhet att tömma samt rengöra maskinens tank, filter och flottör
- Maskinens ljudnivå
- Typ av insatspåsar
- Typ av filter (behov av HEPA-filter)
- Typ av tillbehör (olika munstycken, slangar och rör)
- Service.

Vattensugare/våtsugare

Skur- och polermaskiner

Singelskurmaskiner för skurning och polering

Denna typ av maskin arbetar med en roterande borste eller rondellhållare med rondell för skurning, polering eller schamponering av textila golv.

Borsten eller rondellen roterar, beroende på maskinens användningsområde, med ett varvtal om 150-400 varv/minut. De vanligaste maskinerna har en arbetsbredd om 43 cm (borsten/rondellens diameter). Vikten varierar från ca 20 till 50 kg. Borsten eller rondellens tryck mot golvytan ligger i de flesta fall mellan 25 och 50 g/cm². Vid skurning och polering styrs maskinen genom att man lyfter eller trycker ned handtaget för att få maskinen att röra sig åt höger eller vänster.

För golvsurning används maskiner med lågt varvtal (ca 150 varv/ minut), som inte ger upphov till stänk av rengöringslösningen utanför maskinen. På marknaden finns även tvåväxlade maskiner som gör att man får tillgång till ett högre varvtal, tex 300 varv/minut för polering av polerbar polish och vax.

Till maskinerna finns vanligtvis tillbehör som rondellhållare, olika borstar, sprayutrustning och tank för vatten/rengöringslösning.

Polermaskiner högvarviga

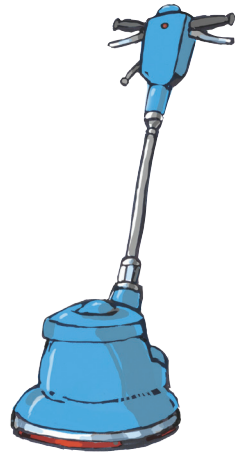
Polermaskiner med varvtal över 900 varv/minut lämpar sig för s k "high speed" polering (HS) och spraypolering. Vissa maskiner arbetar med varvtal ända upp till 2 000 varv/minut. Metoden bygger på friktion och den värme som utvecklas mellan rondellen och golvets ytskikt. Vid denna typ av golvvård finns det risk för att det genereras luftburna partiklar. Därför är det lämpligt att maskinen förses med en uppsugningsanordning för damm. Högvarvsmaskiner vilar oftast på hjul och styrs inte på samma sätt som vanliga lågvarviga polermaskiner, utan maskinen förs fram och tillbaka. En del maskiner går även att köra sidledes. I t.ex. trånga lokaler är det att föredra. För att förhindra brännskador på golvytan ska maskinen hela tiden vara i rörelse, så länge som rondellen roterar.

Batteridrivna och åkbara högvarvsmaskiner för polering av stora golvytor (upp till 3 000 m²/timme) finns också.

Till högvarvsmaskiner brukar det finnas tillbehör som sprayutrustningar, dammsugarenheter inklusive dammpåsar och filter.

Att tänka på vid val av skur- och polermaskiner:

- Användningsområde
- Maskinens vikt, transporterbarhet och utrymmesbehov vid förvaring
- Ergonomi – handtagets och manöverhandtagets utformning

Singelskurmaskin

- Handtagets utformning så att klämskador undviks
- Handtagsvibrationer (hand- och armvibrationer)
- Rengörbarhet
- Enkelhet att byta rondell eller borste och montera tillbehör (vattentank).

Kombinationsmaskiner

En kombinationsmaskin, ofta kallad "kombimaskin", är en golvvårdsmaskin med en eller flera borstar eller rondeller som samtidigt skurar och vattensuger. Maskinerna kan vara nätanslutna (de mindre maskinerna) eller ha batteridrift. Fördelen med nätanslutna maskiner är att driftstiden blir obegränsad och underhållskostnaderna lägre, men strömförbrukningskabeln begränsar maskinens rörelsefrihet.

Batteridrivna maskiner kan ha olika typer av batterier – vätskebatterier eller gelbatterier (sk torrbatterier). Det finns även litiumbatterier. Vätskebatteriet innehåller frätande syra och avger explosiv gas vid laddning och måste därför laddas i godkända, väl ventilerade utrymmen. Vätskebatteriet kräver också underhåll i form av regelbunden påfyllning av batterivatten och syrakontroll. Gelbatteriet är helt slutet och gastätt, så det är underhållsfritt och kräver normalt ingen speciell ventilation på laddningsplatsen. Vissa maskiner har inbyggd batteriladdare, medan andra laddas med separat, stationär laddare. Läs även i kapitlet Städtrummet utformning.

Kombinationsmaskiner är antingen *icke åkbara* (typ "gå-bakom") med eller utan drivning på hjulen eller *åkbara* (typ "stå-på" eller "sitta-på"). Kombinationsmaskiner finns i olika storlekar med arbetsbredder från 30 cm upp till ca 130 cm och med en praktisk avverkningskapacitet på mellan ca 300 och 8 000 m²/timme.

Valet av maskintyp och storlek avgörs bl a av storleken på de ytor där maskinen ska användas och ytornas åtkomlighet. Hänsyn måste också tas till möjligheterna att flytta maskinen mellan olika våningsplan, vilket bl a bestäms av hissars kapacitet, bredd på dörrar, trösklar etc. Även möjligheten att förvara maskinen, då den inte används, måste beaktas då man väljer maskin.

Kombimaskinens kapacitet med avseende på avverkning per timme beror på en mängd faktorer, framför allt maskinens arbetsbredd (bredden på borsten/borstarna eller rondellen/rondellerna). Kapaciteten beror också på den hastighet med vilken maskinen kan köras samt dess manövrerbarhet. Ytornas beskaffenhet, tex öppna ytor, "normala" ytor och trånga ytor, har mycket stor påverkan på kapaciteten. Maskinens tankvolym avgör hur ofta den måste återfyllas och för batteridrivna maskiner bestämmer batterikapaciteten hur ofta den måste laddas. Båda dessa faktorer påverkar naturligtvis den praktiska avverkningska-

Åkbar kombinationsmaskin

paciteten vid arbete under en arbetsdag eller ett arbetsskift. Viktigt är hur mycket vatten som går åt per kvadratmeter. Vissa maskiner kräver mer vatten än andra. Tänk på att varje påfyllningsmoment tar tid.

Kapaciteten brukar anges som *teoretisk* respektive *praktisk avverkningskapacitet* i m²/timme. Den praktiska kapaciteten brukar vara 65 % av den teoretiska hastigheten.

Kombimaskinens huvuddel är skuraggregatet/skurdäcket som kan utgöras av en eller två borstar eller drivplattor för rondeller (pads), alternativt en eller två cylinderborstar (borstvalsar) som drivs av en drivmotor. Vissa maskiner med cylinderborstar sopar och skurar golvytan samtidigt. Kombinationsmaskiner har även tankar som rymmer vatten eller rengöringslösning. Ibland har dock maskinen bara en (1) tank som, genom att den är försedd med en flexibel vägg (membran), tjänar som tank för såväl den rena som den smutsiga rengöringslösningen. Tankkapaciteten blir således densamma för ren respektive använd rengöringslösning. Kombinationsmaskinen har även en inbyggd vattensugare som transporterar vattnet eller rengöringslösningen från golvet via ett sugmunstycke (sugskrapa, sugramp) till smutsvattentanken. Sugmunstycket är en mycket väsentlig del av maskinen. Sugmunstyckets utformning och hur det manövreras är avgörande för hur torrt golvet är där maskinen passerat.

Mindre maskiner har ingen eller endast en enkel framdrivningsanordning, medan åkbara kombimaskiner kan ha mycket avancerade framdrivningsanordningar med tex antispinnsystem och styrning på samtliga hjul, vilket ökar maskinens manövrerbarhet.

Kombimaskiner kan ha mer eller mindre avancerade elektroniska eller mekaniska system för reglering av borsttryck, dosering av vatten eller rengöringslösning, sugeffekt m m. Vissa maskiner är utrustade med speciella system för att minska förbrukningen av vatten eller rengöringslösning, tex genom att dosering av vatten eller rengöringslösning är proportionell mot hur fort maskinen körs över golvytan. Systemet förhindrar även att vatten lämnas på golvytan i kraftiga svängar. Vissa maskiner är utrustade med doseringsanordningar för rengöringsmedel. Rengöringsmedlet fylls i en speciell behållare (även engångsförpackningar förekommer) och injiceras vid behov och i lämplig koncentration till det utgående vattnet. Systemet innebär att man alltid kan välja rätt dosering med hänsyn till golvmaterialet och nedsmutsningen. Vissa maskiner har filtersystem som tillåter att skurvattnet till viss del återanvänds. Ett sådant system innebär miljöfördelar tack vare minskad vatten- och kemikalieförbrukning.

Viktiga tekniska data och information för val av kombinationsmaskiner:

- Dimensioner (längd, bredd, höjd) (cm)
- Vikt – egenvikt och körklar (kg)
- Låg energiförbrukning/lång drifttid

- Laddare – separat eller inbyggd
- Skurbredd (mm)
- Antal borstar/rondeller
- Borst-/rondellstorlek (mm)
- Sugrampens bredd (mm)
- Avverkningskapacitet – teoretisk och praktisk (m²/tim)
- Buller/ljudnivå (dB)
- Renvatten-/smutsvattentank (liter)
- Typ av batterier
- Drifttid med fulladdade batterier (tim)
- Tid för full batteriuppladdning (tim)
- Framdrivningshastighet (km/tim)
- Broms (ja/nej)
- Automatisk borst- och sugrampslyft (ja/nej)
- Hastighetsanpassad eller manuell dosering av vatten eller rengöringslösning
- Underhållsvänlighet
- Manualer/instruktioner på svenska. Ingår utbildning i priset?
- Service – service-/återförsäljarnät
- Garanti – tillgång till reservdelar under viss tid
- Ansvar för uttjänta maskiner (återtag/återvinning).

Daglig rengöring av kombinationsmaskiner

Kombinationsmaskiner har, beroende på typ och storlek, ett antal definierade skötselpunkter som bör vara lättåtkomliga för den dagliga skötseln. Generellt gäller efter avslutat arbete att:

- maskinens tankar töms och rengörs. Efter rengöring lämnas lock öppna för snabb torkning
- silar och filter rengörs
- borstar och rondeller tas bort och rengörs
- sugmunstycket kontrolleras, rengörs och byts ut vid behov
- maskinen torkas av och ställs på laddning om den är batteri-driven.

Rondeller för skur- och polermaskiner

Rondeller (kallas ibland pads) tillverkas oftast av polyester med varierande innehåll av fastlimmat slipmedel (abrasiv). Rondellerna avsedda för olika användningsområden har olika färg beroende på dess grovlek och slipeffekt. I princip har de flesta tillverkare samma typ av färgmärkning men olikheter förekommer anpassade efter de egna produkterna och systemen. Rondeller används för lättare och grövre skurning, polishborttagning samt olika slag av polering.

Rondeller spolas rena efter användning och tvättas för hand med en borste och mildt rengöringsmedel.

Exempel på färgmärkning av standardrondeller		
Färg	Användningsområde	
	Brun, svart	Polishborttagning, grundlig skurning
	Grön, blå	Skurning
	Röd	Spraypolering/sprayrengöring eller lättare skurning
	Vit, gulbrun	Polering (torrt)
	Rosa	High-Speed (HS) polering

För diamantondeller gäller annan färgmärkning.

Mattvättmaskiner

Före mattrengöring ska alltid ytorna dammsugas. Bäst resultat erhålles med en borstvals-dammsugare. Fläckar sprayas eller fuktas med lämpligt fläckborttagningsmedel för textilier och bearbetas eventuellt med borste innan rengöringen.

Textila golvbeläggningar kan rengöras maskinellt genom användning av extraktionsmetoden eller genom användning av torrschamponeringsmetoden.

Vid **extraktionsrengöring** används en extraktionsmaskin, med eller utan borstvals.

Bästa resultatet får man genom att använda en lågtrycksspruta som sprayar en lagom tempererad rengöringslösning ned i textilen. Därefter bearbetas ytan maskinellt. Bästa resultat erhålles om maskinen är

utrustad med borstvals. Rengöringslösningen sugsköljs upp med extraktionsmaskinen. Viktigt är att den textila ytan sköljs ordentligt med rent vatten så att inga kemikalierester finns kvar. Metoden lämpar sig för mattor och andra textilier som inte är känsliga för vatten.

Torrschamponering görs med en speciell maskin som producerar ett skum med mycket litet innehåll av vatten och som arbetas in i textilen. Då mattan efter ett par timmar är torr, dammsugs den noga med en borstvals-dammsugare. Denna metod är utmärkt för enklare underhållsrengöring då djuprengöring inte är nödvändig och då kravet är kort torktid av textilen. Metoden lämpar sig för mattor och andra textilier som är känsliga för vatten.

Textilrengöring av ull ska alltid utföras med försiktighet.

Extraktionsmaskin

Ångtvättaggregat

Ångtvätt av hårt smutsade ytor har sedan länge använts för industriell rengöring. Idag finns mindre, lätthanterliga aggregat som är lämpliga för rengöring inom lokalvård. De flesta hårda material och textilier kan ångtvättas. Ångan löser effektivt både fet och vattenlöslig smuts och har dessutom en desinfekterande effekt som passar utmärkt för bl a sanitetsrengöring och köksrengöring.

Ångtvättaggregatet omvandlar vatten till ånga, som under tryck (4-8 bar) leds genom en isolerad slang till ett munstycke som sprider den heta ångan över ytan som ska tvättas. På mindre maskiner kan munstycket förses med en mikrofiberduk varvid ångan löser upp smutsen som sugas upp av duken. För större ytor används ångtvättaggregat med en integrerad våtsugare som omedelbart suger ytan riktigt torr. Munstycken finns anpassade för olika ytor inklusive golv.

Ovan har endast de vanligaste maskinerna för städning och lokalvård redovisats. BPHR-företagen har dock många andra typer av maskiner som kan förenkla och effektivisera rengöringsarbetet.

Golvård

Jämfört med andra ytor i en byggnad, som t ex väggar och tak, utsätts golven för hårt slitage. Val av golvmaterial med hänsyn till lokalens användning och den trafik- och smutsbelastning (typ av föroreningar och mängd) som därmed följer, är mycket viktigt. Val av färg och mönster på golvet är också viktigt att överväga då det påverkar kostnaden för städningen.

Inte bara golvets förmåga att motstå mekaniskt slitage, utan även dess beständighet mot vatten, rengöringsmedel och andra kemikalier, är viktig. Varje typ av golvmaterial har sina speciella funktionsmässiga egenskaper, som t ex utseende, stegljudsdämpning, halksäkerhet, smutsupptagning m m. Det finns inga underhållsfria golv, men olika golv kräver mer eller mindre underhåll vilket man måste ta hänsyn till då man investerar i ett nytt golv.

Hårda golv	Sammansättning
Natursten	Marmor, kalksten, skiffer, granit
Klinker	Glaserad eller oglaserad tätsintrad, ej tätsintrad, granitkeramik
Terazzo	Cement med krossad sten
Betong	Betong slipad eventuellt ytmodifierad
Halvhårda golv	
Linoleum	Oxiderad olja och fyllmedel (trä-/korkmjöl och kalkstensmjöl) Ytskiktet i regel behandlat med polyakrylat med PUR-inblandning
Korkoplast	Med eller utan PVC-film
Plastgolv	Homogena främst av PVC, men alternativa klorfria plastmaterial förekommer. Homogena. Homogena eller skiktade. Ytskikt i regel behandlat med PUR. Mattor eller plattor.
Gummi	Naturgummi eller syntetiskt gummi
Trägolv	Massiva brädgolv, stavparkett, lamellparkett
Mjuka golv	
Textila	Nålfilt, tuftade, nålade, öglade. Syntet- eller naturfiber
Övriga	
Laminatgolv	Spånskiva belagd med en hård yta av papperlaminat.

Då det gäller tåligheten för rengöringsmedel och kemikalier (kemikalieresistensen) ska alltid golvfabrikantens eller golvleverantörens rekommendationer följas.

Syftet med golvvården är att på ett kostnadseffektivt sätt underhålla golvet så att det bibehåller sina ursprungliga egenskaper och blir lättstädat. Efter det att golvytan försetts med lämpligt vax eller polish kan den vid behov torr- eller spraypoleras. Därmed kan intervallen mellan den ”tunga golvvården”, d v s fullständig borttagning av gammalt vax eller polish (”nollställning”) och förnyad vax- eller polishbehandling, utsträckas.

Olika typer av golvvårdsmedel och golvvårdsmetoder

Vaxer (ej filmbildande)

Oljevax är baserat på olika vaxer som är lösta eller dispergerade i ett organiskt lösningsmedel. Oljevax kan vara flytande eller fast och ger en mjuk yta som ska poleras efter det att vaxet torkat. Produkterna används oftast på trägolv och benämns även trävax. Oljevax kan tas bort med vaxborttagningsmedel innehållande organiskt lösningsmedel.

Underhållsvax eller -polish är avsedd för väl rengjorda, täta och/eller behandlade golv för att ge ett slitskikt. Produkterna kan spädas med vatten och ger då viss rengöring, skydd och glans.

Träolja är i huvudsak baserad på torkande olja (oljor) och är avsedd för impregnering av obehandlade trägolv. Produkterna gör träytan mer tålig mot fukt och smuts och framhäver träets utseende.

Polish (filmbildande)

Grundpolish är baserad på polymer(-er) dispergerade i vatten. Den används för porfyllning av porösa eller poriga golvmaterial. På grundpolish kan läggas en lämplig toppolish. Grundpolish kan vara speciellt avsedd för t ex linoleum eller stengolv.

Toppolish är baserad på polymer(-er) och vax(-er) dispergerade i vatten. Den s k torrhalten anger hur stor del (%) av produkten som utgörs av icke flyktiga ämnen. Toppolish kan ha olika sammansättning beroende på vilka egenskaper som önskas, t ex polerbarhet, glans (högbblank, halvblank eller matt), kemikalietålighet (t ex tålighet mot spritbaserade handdesinfektionsmedel), stegsäkerhet m m. Vissa polishprodukter är speciellt avsedda för att underhållas med high-speed polering, dvs poleras med lämplig rondell med varvtal mellan 1200 och 3000 varv/minut.

Polish för ESD-golv. I vissa lokaler, t ex operationssalar inom vården, inom industrin där känslig elektronik används eller där hantering av explosiva gaser och ämnen förekommer, används elektriskt avledande golvmaterial som leder bort statisk elektricitet och genererar så låga spänningar som möjligt vid gångtrafik. På det elektriskt ledande yt-skiktet får inte vanlig golvpolish användas eftersom sådan polish förändrar golvets antistatiska egenskaper. Polish speciellt avsedd för ESD-golv kan användas på sådana golv, enligt golv- och polishleverantörens rekommendationer.

Spraypolish används vid spraypolering på polishfilmer, tillsammans med en för ändamålet avsedd rondell, för att avlägsna ytlig smuts och klackmärken samt ”reparera” polishfilmen och återställa glansen.

Tvättvax och tvättpolish är produkter avsedda för glanshöjande rengöring. De kan ha mycket olika sammansättning och vara baserade på polymerer, vaxer, syntetiska tensider och salter av fettsyror. Vissa produkter används utspädda och andra späds med vatten före användning. Produkterna tillför golvytan en viss mängd polymer och/eller vax och/eller tensid som har en underhållande, glanshöjande effekt. Vissa produkter rekommenderas även för användning i kombimaskin.

Moppimpregnering används för produktion av städklara moppar. Produkterna doseras in i den sista sköljningen vid tvättning av moppen. Liksom tvättvax och tvättpolish kan produkterna för moppimpregnering, ha mycket olika sammansättning, men funktionen är att förbättra moppens rengörande förmåga och att ”konditionera” golvytan.

Kristalliseringsmedel används för underhåll av kalkhaltiga golv (marmor). Kemiskt sett bygger tekniken på att kalciumkarbonat i golvets ytskikt omvandlas till betydligt hårdare kalciumfluorid.

Vid kristallisering av marmorgolv används **våtkristallisering** som ”förseglar” stenytan och ger en hög glans. Kristalliseringsprodukten läggs ut på det vattenfuktade golvet i form av ett pulver eller en pasta och arbetas in i ytan med en singelskurmaskin försedd med vit polyesterrondell. Efter det att golvet sköljts med vatten och rengjorts är ytan klar att beträdas.

För underhåll och bättring av marmorytan i trafikstråk används **spraykristallisering** i kombination med en polermaskin försedd med en rostfri stålullsrondell.

Polishborttagningsmedel används för ”nollställning” av polishbehandlade golvytor, d v s noggrann borttagning av gamla polishskikt. Polishborttagningsmedel kan vara mer eller mindre starkt alkaliska och används tillsammans med en skurmaskin försedd med en rondell som är lämplig för golvmaterialen. Bäst är att använda det polishborttagnings-

medel som polishleverantören rekommenderar för en speciell polish. Efter polishborttagning är det viktigt att golvet sköljs noga med rent vatten – helst används också vattensug. Linoleum är känsligt för starkt alkali. Obehandlade trägolv och korkgolv tar skada av vatten.

Läggning av golvpolish

För att man ska få ett bra resultat vid polishbehandling av ett golv måste man, precis som då man målar med färg, göra ett bra förarbete. Golvet ska vara väl rengjort och får inte innehålla alkalirester från grovrengöringsmedel eller polishborttagningsmedel. Golvmaterialen ska även vara helt torrt. Polishen stryks på med en polishapplicator i ett tunt och jämnt skikt. För att polishskiktets egenskaper ska bli optimala får inte golvet vara för kallt (inga öppna fönster vintertid), för då bildar inte polishen en film. Polishen får inte heller torka för snabbt eftersom den då inte hinner bilda en bra film. Polishen stryks på i så många skikt att golvets porer fylls ut helt och det får den önskade glansen. Innan ett nytt skikt appliceras måste det föregående ha torkat helt.

Beträffande underhåll och skötsel av det polishbehandlade golvet, bör polishleverantörens rekommendationer följas.

Mjölning (eng. powdering) I undantagsfall kan golvpolish, speciellt på viss linoleum, visa en tendens att ”mjöla” varvid ett gråaktigt damm bildas på golvytan. Detta fenomen kan bli uppstå då den relativa luftfuktigheten är extremt låg under en längre tid (vintersäsongen). Mjölning kan också uppstå om polishen lagts på ett dåligt rengjort golv, om den låtit torka för snabbt eller om torktiden mellan appliceringarna av de olika polishskikten inte varit tillräckligt lång.

Hygien

I lokalvården ingår att bli skapa hygieniska miljöer – på arbetsplatsen, i skolor, på allmänna/offentliga toaletter m m. I detta arbete gäller det att bryta så många smittvägar som möjligt, d v s att förhindra att bakterier överförs *mellan* olika ytor och från de olika ytorna till de människor som vistas i lokalerna. Den som städar måste naturligtvis också skydda sig själv från eventuell smitta.

Rent praktiskt betyder det att man exempelvis ska börja arbeta med rent städmaterial och inte använda samma duk att torka dörrhandtag eller handfat med som man torkat toalettstolen med.

Torkdukar ska vikas enligt sk 4-sidig vikning med byte av sida mellan de olika objekten. När alla sidorna är använda läggs den smutsiga duken i tvättsäcken på stadvagnen.

Att använda färgkodade redskap och städmaterial, t ex rött för hygienutrymmen och blått för allmänna utrymmen, kan vara ett bra sätt att undvika att bakterier överförs från en hygienzon till en annan.

Genom att använda engångshandskar och ta av dem och kasta dem i avsedd avfallssäck innan man t ex tar i moppskaft, förhindrar överföring av eventuella bakterier till skaftet.

Regelbunden användning av handdesinfektionssprit förhindrar att bakterier sprids genom kontakt.

Personlig hygien

Städarens händer påverkas av olika faktorer, t ex torr vinterluft som kan ge narig hud och i värsta fall hudsprickor, kontakt med vatten och rengöringslösningar, långvarig exponering för fukt i skyddshandskarna samt mekaniskt slitage vid hantering av t ex vissa mikrofibermaterial.

Händerna bör skyddas mot kontakt med föroreningar, rengöringslösningar och mot långvarig eller ofta upprepade kontakt med vatten. Då man använder skyddshandskar är det bra om man tar av dem med jämna mellanrum och låter händerna lufta. Händerna ska vid behov tvättas med en mild handtvål eller tvättcreme som även återfettar huden. Om inte händerna är synligt smutsiga används med fördel handdesinfektionssprit med glycerol istället för handtvål.

Regelbunden användning av hudkräm eller hudlotion, t ex vid arbetspassets början, i samband med raster och efter arbetspassets slut, återfettar huden och bevarar hudens fuktighet.

Om städområdet omfattar hygienutrymmen, är det vanligt att det hör till städarens uppgifter att se till att tvåldispensrar (tvålautomater) och dispensrar för t ex handdesinfektionssprit och andra personliga hygienprodukter är fyllda. Dispensrarnas funktion ska kontrolleras och de ska rengöras utvändigt dagligen.

Tvåldispensrar finns i en mängd olika utföranden och design. Valet av dispenser beror till stor del på i vilken miljö den ska användas. Tre huvudtyper förekommer, nämligen pumpar som monteras på en flaska eller dunk, dispensrar avsedda för kasettförpackningar och dispensrar som är påfyllningsbara från större förpackningar och har en integrerad pump.

Dispensrar avsedda för kasettförpackningar ingår i system tillsammans med tvålen, varför inga andra förpackningar kan användas. Personliga hygienprodukter i kasettförpackning eliminerar risken för att produkten kontamineras (förorenas) av mikroorganismer, vilket annars är en risk om dispensern fylls på upprepade gånger från vanliga förpackningar, utan att rengöras invändigt.

Ordförklaringar

Se även Städteteknisk ordlista TNC 105.

Alkalisk (basisk) Innebär att t ex en rengöringslösning har ett pH högre än 7.

Allergen Ämne som framkallar en allergisk reaktion.

Antimikrobiell Hämmande eller avdödande på mikroorganismer.

Arbetshygien Identifiering och kontroll av risker orsakade av fysikaliska, kemiska och andra faror på arbetsplatsen för att skapa och upprätthålla en säker och hälsosam arbetsmiljö.

Baktericid Bakteriedödande.

Bakteriostatisk Bakteriehämmande. Ämne som stoppar bakteriers förökning utan att döda dem.

Biocid Ämne som dödar mikroorganismer (se även antimikrobiell).

CFU Colony Forming Unit (koloniformande enhet).

Decitex Vikten i gram av 10 000 meter fiber (se mikrofiber).

Dispergera Finfördela ett fast ämne i en vätska.

Emulgera Finfördela ett flytande ämne i en vätska.

Emulsion Uppslamning av svävande, olösliga småpartiklar (droppar) i en vätska.

ESD Electrostatic Discharge (eng). Begreppet används bl a inom golvbranschen för antistatiska golvbeläggningar.

HEPA-filter Högeffektivt partikelfilter för luft som filtrerar bort minimum 99,97% av partiklar med en diameter om 0,3 mikrometer. Vissa filter är av engångstyp medan andra kan våtrengöras. Filtret är vanligt i bl a dammsugare.

Hydrofobering Förändring av ett materials förmåga att absorbera vatten.

Inkubering Förvaring av biologiskt material vid bestämda fysikaliska betingelser (temperatur, luftfuktighet etc) under en viss tid. Exempel: Odling av bakterier eller svamp på en agarplatta.

Kasettförpackning En speciell typ av förpackning av engångstyp för personliga hygienprodukter eller vissa andra kemisk-tekniska produkter. Förpackningen är konstruerad för att fungera i en speciell dispenser eller utrustning och möjliggör en helt sluten, hygienisk och säker hantering av produkten.

Livscykelperspektiv

En produkts miljöpåverkan med hänsyn tagen till alla faser i dess livscykel – produktutveckling/konstruktion, råvaror, tillverkning, distribution, användning samt kvittblivning/återvinning.

Logistik Kunskapen om att leda och kontrollera materialflöden samt till dessa kopplade resurs-, informations- och ekonomiska flöden. Det handlar om att uppnå högsta möjliga effektivitet genom bra service och låga kostnader, för att därigenom tillfredsställa olika parter i en flödeskedja.

Mikrob Mikroorganism.

Mikroorganism Organism som tillhör de minsta levande varelserna på jorden och är synlig endast med hjälp av mikroskop (om bakterier, svampar, virus m m).

Mikrofiber

En syntetisk textilfiber, t ex polyester, polyamid, av storleken 1 decitex eller mindre. Fibern kan ha olika form, t ex vara rund eller trekantig.

Objekt En lokal, definierad yta, inredningsdetalj etc som ska städas/rengöras.

Oxidera Förändra smutsens (i det här sammanhanget) sammansättning genom reaktion med syre.

Piktogram Bildtecken.

Polymer Mycket stor, kedjeliknande molekyl, t ex plast.

PUR Polyuretan.

Rengöringsfrekvens Anger hur ofta ett objekt ska städas, t ex antal gånger/dag, vecka etc.

Sensibilisera Öka känsligheten för (särskilt i fysiskt eller kemiskt avseende).

Substrat Här ett näringsmedium vid odling av t ex bakterier eller svampar.

Sur En rengöringslösning är sur om dess pH-värde är lägre än 7.

UV-ljus Elektromagnetisk strålning med kortare våglängd än det synliga ljusets.

Validering Innebär att t ex en rengöringsprocess förmåga att leverera det önskade resultatet fastställs genom en strukturerad värdering som dokumenteras.

Bilaga A

Städinstruktion - exempel

Städområde A - Plan 4

Objekt	Frekvens	Åtgärd / metod
Golv (klinker)	Varje dag	Våtmoppning. I övrigt enligt rengöringsanvisning.
Handfat	Varje dag	Torkas med fuktig duk. Kranar torkas med fuktig duk och eftertorkas med torr duk.
Toalettstol	Varje dag	Insida rengörs med borste och utsidan avtorkas med fuktig duk.
Spegel	Varje dag	Putsas med fuktig duk och eftertorkas med torr duk.
Tvåldispenser	Varje dag	Rengörs utvändigt med fuktig duk. Fyll vid behov på tvål.
Handduksdispenser	Varje dag	Rengörs utvändigt med fuktig duk. Fyll vid behov på handdukar.
Dörrhandtag	Varje dag	Rengörs med fuktig duk.
Dörr och dörrfoder	1 gång/mån	Dörr avfläckas med fuktig duk. Dörrfoder dammtorkas och avfläckas.
Tak och ventiler	1 gång/år	Dammtorkas med dammvippa. Fläckborttagning vid behov.

Städområde B - Plan 4

Objekt	Frekvens	Åtgärd / metod
Textilt golv	2 gång/vecka	Dammsugning med borstvalsugare.
Stengolv	Varje dag	Fuktmoppas. I övrigt enligt instruktion.
Glaspartier	Vid behov	Avfläckas.
	1 gång/mån	Putsas enligt instruktion.
Receptionsdisk	Varje dag	Avtorkning/avfläckning med fuktig duk.
Besökssoffa och stolar	Varje dag	Borstas. Fläckar tas vid behov bort enligt instruktion.
Sopkorgar	Varje dag	Töm och byt insatspåse.
Handduksdispenser	Varje dag	Rengörs utvändigt med fuktig duk. Fyll vid behov på handdukar.
Dörrhandtag	Varje dag	Rengörs med fuktig duk.
Dörr och dörrfoder	1 gång/mån	Dörr avfläckas med fuktig duk. Dörrfoder dammtorkas och avfläckas.
Tak och ventiler	1 gång/år	Dammtorkas med dammvippa. Fläckborttagning vid behov.

Kemisk-tekniska produkter för lokalvård - definitioner

Allrengöringsmedel

Avsett för regelbunden rengöring av t ex golv, målade ytor, kakel och sanitetsgods. Kan användas, utspätt till rekommenderad brukskoncentration, utan eftersköljning på alla vattentåliga material. pH i brukslösning 6-9.

Högskummande medel är avsett för manuell användning och direkt olämpligt för maskinell användning.

Lågskummande medel är avsett främst för maskinell golvvård, t ex i kombimaskin.

Tryckrengöringsmedel är avsett för utläggning och avsköljning med hög- eller lågtrycksutrustning.

Skumrengöringsmedel är avsett för utläggning med skumaggregat.

Grovrengöringsmedel

Avsett för rengöring av hårt smutsade ytor. Kan skada känsliga material. Eftersköljning är nödvändig.

Surt, ofta högskummande medel för manuell användning är avsett för avlägsnande av kalkbeläggningar och metalloxider från syratåliga ytor.

Alkaliskt, ofta högskummande medel för manuell användning är avsett för rengöring av kraftigt nedsmutsade, alkalitåliga ytor.

Lågskummande medel är avsett främst för maskinell golvvård, t ex i kombimaskiner.

Tryckrengöringsmedel är avsett för utläggning och avsköljning med hög- eller lågtrycksutrustning.

Skumrengöringsmedel är avsett för utläggning med skumaggregat.

Skurmedel

Rengöringsmedel med abrasiv (slipande) effekt avsett för polering av metallytor och borttagning av svårare smuts från hårda ytor. Eftersköljning är nödvändig.

Såpa

Avsett för rengöring och vård av bl a sten- och trägolv. Kan även användas för allmän rengöring. Baserad på kaliumsalter av fettsyra.

Golvvårdsprodukter**Grundpolish**

Avsett för porfyllnad (försegling) av porösa/poriga golvmaterial och som underlag för polish eller vax.

Polish

Avsett för täta golvmaterial eller golv behandlade med grundpolish för att ge ett slitskikt.

Underhållsvax- eller polish

Avsett för väl rengjorda, täta och/eller behandlade golv för att ge ett slitskikt. Kan spädas med vatten och ger då viss rengöring, skydd och glans.

Spraypolish eller -vax

Avsett att sprayas ut på behandlade eller obehandlade golv, som därefter omedelbart maskinpoleras för att ge förnyad glans och viss rengöring.

Tvättvax eller -polish

Avsett för glanshöjande rengöring.

Polishborttagningsmedel

Avsett för att lösa polish eller vax.

Trävax

Avsett för behandlade eller obehandlade trägolv.

Träolja

Avsett för impregnering av obehandlade trägolv.

Stenimpregnering

Avsett för impregnering av stengolv. Ger en vatten- och smutsavvisande yta.

Övriga golvvårdsprodukter**Glasputsmedel**

Avsett för rengöring av fönster, speglar och andra glasytor. Lämpligt även på hårda, släta stenytor och plastlaminat.

Kalkborttagningsmedel

Lågsaummande/skumdämpande surt medel avsett för periodisk avkalkning av syratåliga hårda ytor.

Sanitetsrengöringsmedel

Avsett för regelmässig rengöring av sanitetsporslin och andra ytor i hygienutrymmen. Vissa material kan påverkas, varför avsköljning av ytorna är väsentlig.

Toalettrensmedel

Avsett uteslutande för borttagning av beläggningar i WC-skålar och urinoarer. Surt medel kan angripa syrakänsliga material.

Fläckborttagningsmedel

Avsett för borttagning av fläckar av t ex fett, olja eller rost på textilier eller hårda ytor. Baserat på lösningsmedel.

Doft- och toalettblock

Avsett för lätt rengöring vid spolning. Tillför en fräsch doft. Placeras i WC-skålar och urinoarer.

Mattrengöringsmedel

Avsett för rengöring av textila golvbeläggningar och möbeltextilier.

Möbelrengöringsmedel

Avsett för rengöring och underhåll av möbelytor.

Antistatmedel

Avsett för antistatbehandling av textilier "på platsen".

Ytdesinfektionsmedel

Avsett för desinfektion av lokaler, inventarier och inredning.

Piktogram för rengöringsprodukter

Klara besked om rengörings- produkter

Produkt för hårda golv

Produkt för trägolv

Mattrengöringsmedel

Produkt för rengöring/
underhåll av inventarier/
möbler/målade ytor

Rengöringsmedel för handfat

Toalettrensmedel (för WC-skålens insida)

Sanitetsrengöringsmedel (för sanitetsutrymmen)

Rengöringsmedel för rulltrappor

Poolrengöringsmedel

Produkt för manuell rengöring

Produkt för sprayrengöring

Glasputsmedel

Produkt för manuell/
traditionell golvrengöring

Golvvårdsmedel (för golvsydd)

Produkt för manuell/
mikrofiber golvrengöring

Produkt för kombiskurmaskin

Produkt för underhåll med singelskurmaskin

Produkt för underhåll med extraktionsrengörare

Produkt för hög- och lågtrycksmaskin

Produkt för skumrengöring

Handrengöringsmedel

Ytdesinfektionsmedel

Piktogram på förpackningar för rengöringsprodukter för professionellt bruk ger enkla och klara besked om hur innehållet ska användas. Så säkerställs att rätt produkttyp och rätt metod används för varje uppgift. Effektiv, säker och miljöanpassad rengöring tryggas – utan språkproblem. Samma piktogram används i de flesta europeiska länder.

